

ŠTA JE AKTIVNO GRAĐANSTVO

UVOD

Moglo bi se reći da smo zakoračili u ambijent koji daje pretpostavke za razvoj aktivnog građanstva. Posljednjih nekoliko godina u Crnoj Gori je u sklopu reformi donijeto niz zakona koji omogućavaju i podstiču nezamjenjivu ulogu aktivnog građanina u razvoju demokratije i civilnog društva. Sa zakašnjenjem čak i u regionu, u Crnoj Gori je zabilježeno nekoliko slučajeva uspješnog građanskog aktivizma (npr. slučaj rijeke Tare).

Primjetna je međutim nedovoljnost literature kao i nedostatak razmjene pozitivnih iskustava iz regiona koje mogu biti poučne i podsticajne. Ovim izdanjem želimo bar malo popuniti tu prazninu i možda podstaći druge da se ozbiljnije bave ovim važnim segmentom civilnog društva.

Osnovni cilj ove brošure je osnaživanje građanskih stavova i inicijativa dajući okvirni koncept za prepoznavanje konkretnih situacija.

Osnovna poruka ove brošure jeste da - tek kada se građani aktivno udruže i učestvuju u svakodnevnoj „politici“ - predstavljaju ogromnu snagu u građanskom društvu.

Osnažujući građane kao učesnike (sudionike) u javnom životu, daje se doprinos razvoju društva kao i sposobnosti građana da uoče i adresiraju probleme od javnog značaja. Zato, vlast i civilno društvo treba da ohrabruju građane da pružnu odgovornost za brigu o zajedničkim dobrima, pošto građansko učešće pomaže u osnaživanju procesa vladavine.

Ova brošura je posvećena **GRAĐANIMA**, naročito:

- Onima koji su već aktivni u NVO-ima, asocijacijama ili pokretima i žele da stiču i osnaže svoje građanske sposobnosti, kao i
- Onima koji pokazuju interesovanje za učešće u građanskim inicijativama i hoće da saznaju „kako“

Takođe će biti od koristi i onima koji kontaktiraju sa građanima u vršenju javnih poslova (npr. političarima, javnim službenicima, novinarima, biznismenima,...) koji vjeruju da su građani važan faktor a ne prepreka u rješavanju poslova od zajedničkog interesa.

Ovaj tekst je naročito značajan za **lokalne službenike i funkcionere**, pošto se procesom decentralizacije otvara novi prostor za aktivno učešće građana. Uz to, aktivno građanstvo je uglavnom rezultat djelovanja prema problemima koji imaju lokalni karakter.

Vjerujemo da će upotreba ove brošure pomoći u poboljšanju vještina lokalnih građanskih udruženja i drugim subjektima i da će kroz sopstvenu praksu obogatiti saznanja stečena iz ove publikacije.

Izdavač:

NVO „NOVI HORIZONT“

Ul. Ymer Prizreni bb, Ulcinj

Tel. 085/401-080, Fax. 085/411-969

e-mail: horizon@cg.yu

Pripremili:

Nazif Velić

Džemal Perović

Tehnička priprema:

EXPEDITIO, Kotor

Štampa:

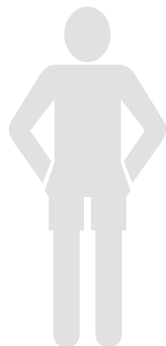
Biro Konto, Herceg Novi

Donator:

Rockefeller Brothers Fund

Rockefeller
Brothers Fund

ŠTA ZAISTA ZNAČI BITI GRAĐANIN - KA	6
ŠTA JE AKTIVNO GRAĐANSTVO	9
GRAĐANSKO UČEŠĆE - KAKO GA PREPOZNATI	11
AKTIVNO GRAĐANSTVO i LOKALNA UPRAVA	13
AKTIVNO GRAĐANSTVO i POLITIKA	15
AMBIJENT AKTIVNOG GRAĐANSTVA	19

ŠTA JE AKTIVNO GRAĐANSTVO

ŠTA ZAISTA ZNAČI BITI GRAĐANIN - KA

Prema narodnoj mudrosti, biti građanin znači pripadati zajednici i imati određeni broj prava i obaveza u odnosu na javne institucije (na primjer obaveza plaćanja poreza i pravo na sigurnost).

Ali kada pogledamo svakodnevni život, gdje se ljudi moraju suočiti sa problemima koji na njih utiču na direktan i konkretan način, u savremenom smislu biti građanin znači aktivno zastupanje stavova i ostvarivanje konkretnih prava.

Jedna priča iz Italije koja se tiče zdravstvene zaštite najslikovitije prikazuje djelovanje aktivnog građanina.

Slučaj g. Fabricio

G. Fabricio, manji privrednik koji je imao oko 60 godina, oputovao je u Rim iz južnog regiona prije mnogo godina u bolnicu. On je bio srčani bolesnik i trebalo je da bude operisan kako bi mu bio ugrađen pejsmejker.

Kada je stigao u bolnicu, primljen je na kardiovaskularno hirurško odjeljenje, gdje je naišao na oko dvadeset drugih pacijenata koji su čekali na istu operaciju. Prisustvo toliko ljudi zbulilo je g. Fabricio, tako da se malo raspitao i saznao da je bolnici ponestalo novca za kupovinu pejsmejpera. Budući da nije bilo sredstava, trebalo je da svi čekaju (niko nije znao koliko dugo) da bolnica kupi pejsmejkere, a onda da operišu bolesnike.

G. Fabricio svakako nije bio «najbolesniji» od svih pacijenata, i takođe nije bio prezadovoljan što je zatvoren u malu sobu u svojoj pidžami ne radeći ništa i što mora da trpi apsurdne termine. Ali strpljenje ga je stvarno izdalo kada je izvršio par proračuna na brzinu i kada je shvatio da se novcem koji bolnica troši za boravak dvadeset pacijenata, bez ikakvog razloga, može lako platiti više pejsmejpera nego što je bilo potrebno i da je taj novac čak dovoljan da se bolnica snabdije pejsmejkerima do kraja godine.

Tako je g. Fabricio odlučio da započne štrajk glađu u bolnici. Zvanično je obavijestio glavnu sestru o svojoj odluci, i pozvao lokalne novine i Tribunal za prava pacijenata.

Naravno, kada su se vijesti o njegovom štrajku glađu raširile, upravni bolnice su se uspaničili, naročito zbog toga što su o tome bili obaviješteni predsjednik i ministar zdravlja regiona. Štaviše, ne dešava se svaki dan da srčani bolesnik koji u bolnici čeka operaciju započne štrajk glađu.

Svi pokušaji da se g. Fabricio ubijedi da odustane od štrajka, i od strane medicinskog direktora i od strane glavnog ljekara na odjeljenju, bili su uzaludni. G. Fabricio bio je odlučan. Čak i pokušaji da se zastraši, tako što mu je naglašavano kakvu štetu može imati po njegovo zdravlje, nisu ništa postigli sem što su pojačali njegovu upornost i odlučnost: "Ako mi se nešto desi", rekao je «vi ćete biti krivi».

Bilo je čak i pokušaja, iako prilično naivnih, da se podmiti. Niko ne zna kako, ali medicinsko osoblje je uspjelo da nađe pejsmejker. Požurili su do njega, spremni da ga odmah operišu.

Ali Fabricio je rekao da to ne dolazi u obzir; ići će na operaciju poslednji, jer prvo treba da operišu sve ostale pacijente.

Na kraju, niko ne zna kako, ali sredstva su pribavljena, pejsmejkeri su kupljeni, i pacijenti su operisani. Dakle, svi su imali koristi: bolesnici čije je pravo na dobro zdravlje zaštićeno, i država, koja je okončala apsurdno uzaludno trošenje finansijskih sredstava.

Nakon uspješnih rezultata, g. Fabricio se pozdravio sa svima i otišao kući.

Kroz akcije kao što je ova, ljudi ostvaruju građanstvo (građansko pravo) na načine koji su potpuno različiti od tradicionalnog.

Tradicionalno građanstvo može se definisati kao sistem različitih prava i obaveza kojima se uređuje odnos između građanina i države kojoj pripada. Ostvarivanje prava glasa je najvažniji oblik izražavanja građanstva.

Iako je tradicionalni pojam građanstva od ključnog značaja, on uključuje dva velika ograničenja.

---> **Prvo, potcjenjuje potencijal pojedinaca** – koji se smatraju samo za glasače, a koji ipak ne mogu da upravljaju javnim poslovima.

---> **Drugo, pretpostavlja sposobnost javnih institucija** da upravljaju same javnim poslovima, da rješavaju potrebe ljudi i da štite prava građana.

Obje pretpostavke su pogrešne:

- Širom svijeta, **ljudi mogu da učine više od glasanja** kako bi brinuli o javnom interesu;
- Javne institucije **nisu sposobne isključivo same** da riješe probleme od javnog interesa.

Možemo da definišemo novo građanstvo kao ostvarivanje ovlašćenja i odgovornosti građanina u svakodnevnom životu demokratije, gdje se suočavamo sa problemima od javnog značaja.

Kako i zašto jedan pojedinac može biti motivisan da bude aktivan građanin?

Može postojati više razloga:

- Želja za pravdom
- Solidarnost
- Želja da se promijeni postojeće stanje
- Želja da se "broji" i da odigra vodeću ulogu
- Želja da se pridruži ostalima i da razvija odnose saradnje i prijateljske odnose i da učestvuje u opštim interesima i aktivnostima
- Želja da iskusi realnost "iz prve ruke", bez posrednika

Najzad, pojedinac u svom životu može postati aktivan građanin usled velikog broja razloga, vrijednosti i okolnosti. Biti aktivan građanin nije poseban status, koji zahtijeva određene sposobnosti, znanje ili talenat. Niti biti aktivan građanin isključuje određene grupe kao što su privrednici, trgovci ili stručnjaci. Svako može biti aktivan građanin ako se angažuje i zastupa opšti interes (ali ne za ličnu korist).

- > **Ljekar u bolnici**, koji traži kvalitetniju hranu za bolesnike, traži trans parentne liste čekanja, ili se suprotstavlja korupciji, birokratiji i paternalizmu, aktivan je građanin.
- > **Preduzetnik**, koji podržava i finansijski i tehnički uređenje javnog parka u oblasti u kojoj radi njegova fabrika, aktivan je građanin.
- > **Državni službenik**, koji van redovnog radnog vremena savjetuje građane sa posebnim potrebama o administrativnim procedurama, aktivan je građanin.

ŠTA JE AKTIVNO GRAĐANSTVO

Građanstvo

Važno je razmotriti mogućnosti običnih građana (koji još nisu organizovani) da postanu unapređivači civilnog društva. Svako ima mogućnost da postane svjestan nekog problema, odluka, prava i zakona koji imaju uticaj na njegov život, i svako ima izvjesnog talenta i vještinu koja je potrebna da bude aktivan građanin. Postoje ogromne mogućnosti za unapređenje i razvijanje ovih vještina, naročito među marginalizovanim i ranjivim grupama u društvu gdje nepravda koja im je nanosena degradira njihov život. **Osposobiti građane da učestvuju, čineći njihove vođe odgovornim, i raditi za mirne socijalne promjene su putokazi za izgradnju jakog civilnog društva.**

Unapređenje međuljudskih odnosa je važno za civilno društvo. Ovi odnosi će pokazati koliko snažno učesnici saraduju na sprovođenju značajnih promjena. Također, će odrediti kako se učesnici na miran način mogu takmičiti jedan sa drugim za svoje pojedinačne ciljeve. Odnose je teško razvijati, posebno u okruženju sa mnogo grupa koje imaju različite interese. Zbog toga je bitno ujediniti učesnike i pomoći u izgradnji mostova za trajno dobre međuljudske odnose.

Pored iskustava i motivacija svakog pojedinog lica da bude ili postane aktivan građanin, kako možemo posmatrati ovaj fenomen na objektivniji način? Aktivan građanin se u potpunosti iskazuje kada se pridruži drugima radi postizanja zajedničkog cilja.

Aktivno građanstvo može se ostvarivati kroz različite organizacione oblike, uključujući sledeće:

- **Volonterske organizacije**
- **Grupe običnih ljudi i zajednice**
- **Udruženja**
- **Grupe za samozaštitu**
- **Pokreti za zastupanje, na primjer, životne sredine**
- **Mreže i koalicije**

Ove organizacije mogu intervenisati u različitim oblastima. Primjeri aktivnog građanstva mogu obuhvatiti:

- Pružanje usluga i zastupanje manjina
- Promovisanje zbrinjavanja i usvajanja napuštene djece
- Zabranu prekomjerne gradnje i borbu protiv nedozvoljene gradnje
- Izradu programa dopunske nastave za djecu za koju postoji rizik da će napustiti školu

- Pružanje pravne, psihološke i materijalne pomoći ugroženim licima
- Stvaranje jednakih mogućnosti za ljude koji su u nepovoljnom položaju
- Borbu protiv korupcije u javnom životu
- Borba za dostupnost lijekova hroničnim bolesnicima
- Kontrolu i poboljšanje kvaliteta bolnica, škola, vrtića, ...

Kako možemo definisati ove različite akcije i inicijative?

Đovani Moro u svom "Priručniku za aktivno građanstvo" daje sledeću definiciju:

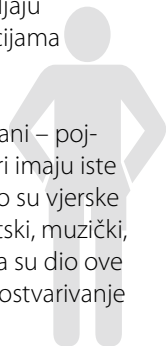
Aktivno građanstvo je kapacitet građana da se nezavisno samorganizuju na različite načine kako bi branili svoja prava, ostvarivali ovlašćenja i ispunjavali obaveze u javnom poretku radi staranja o opštem dobru.

Čovjek može postati aktivan građanin iz različitih razloga. Aktivno građanstvo obuhvata okupljanje, samorganizovanje, i korišćenje oblika zajedničke akcije. kako to kaže jedna stara sindikalna pjesma, *jedan kamen ne čini svod, a jedna kap vode ne može sama pokrenuti vodenicu*. Važno je prisjetiti se ove kolektivne dimenzije pojma u periodu kada se često predstavlja da jedan politički lider ima rješenje za svaki problem.

Oblast akcije za aktivno građanstvo je kreiranje politika. Cilj javnih politika je da se bave problemima od javnog interesa kao što su zdravlje, obrazovanje, saobraćaj, ili zapošljavanje. One predstavljaju svakodnevnu i praktičnu dimenziju demokratije u kojoj aktivno građanstvo treba da odigra osnovnu ulogu.

Aktivno građanstvo obuhvata neke određene organizacije. Drugim riječima, nisu sva udruženja građana organizacije „aktivnog građanstva“. Na primjer, sportska udruženja, šahovski klubovi, mreže motociklista, grupe prijatelja poezije, amaterski orkestri i kulturna umjetnička društva predstavljaju udruženja pojedinaca koji su građani, ali ne smatraju se organizacijama „aktivnog građanstva“.

Aktivno građanstvo i građansko društvo su različiti – mada povezani – pojmovi. Građansko društvo se odnosi na sferu gdje ne-državni akteri imaju iste osnovne vrijednosti i pravila. Ono obuhvata različite aktere kao što su vjerske organizacije, stručna udruženja, škole i univerziteti, sindikati, sportski, muzički, umjetnički, rekreativni centri itd. Organizacije aktivnog građanstva su dio ove sfere, ali njihov cilj je zaštita prava i staranje o opštem dobru kroz ostvarivanje ovlašćenja i ispunjavanje obaveza građana.

1- Koje su veze između organizacija aktivnog građanstva i drugih građanskih udruženja i snaga građanskog društva? Svi ovi akteri sarađuju u stvaranju i povećanju „društvene vrijednosti“, to jeste, mreže veza koja se zasniva na vrijednostima, reciprocitetu i povjerenju koji predstavljaju tkivo društva. Međutim, organizacije aktivnog građanstva, posvećene su tome da daju moć građanima kao akterima koji moraju odigrati aktivnu ulogu u zaštiti svojih prava.

GRAĐANSKO UČEŠĆE - KAKO GA PREPOZNATI

Demokratija znači mnogo više od slobodnih izbora i vlasti, iako su oni polazna osnova. Vlast u demokratskom društvu mora postati i ostati partner između građana i izabranih funkcionera kojima su građani dali svoje povjerenje. Ovo povjerenje se mora proširiti na javne službenike i institucije vlasti.

U demokratskim zemljama, ovo povjerenje je postignuto:

- > Transparentnošću rada izabranih službenika;
- > Mogućnošću datoj građanima da igraju važnu ulogu u vlasti, čak i u svakodnevnim aktivnostima.

Građansko učešće u donošenju odluka je postupan proces, koji podrazumijeva određene faze koje se moraju proći. Ove faze su sastavni dio dva nivoa građanskog učešća:

1. prvi nivo učešća je informisanje, što znači da se moraju uložiti napori kako od strane građana tako i od vlasti. Javna vlast ima dužnost da izdaje informacije građanima, vezane za njihove aktivnosti i planove, kako bi građani razumjeli prioritete pravce u politikama i djelovanju izabranih funkcionera;

2. drugi nivo se odnosi na građanske konsultacije, što predstavlja aktivnost vlasti da identifikuju potrebe građana, odrede prioritete ili prikupe ideje i sugestije za određena pitanja.

Osnov građanskog učešća predstavlja:

- Aktivne i informisane građane koji znaju da imaju obavezu da učestvuju kao jednaki partneri u aktivnostima vlasti, jer razumiju problematiku.
- Efikasni način sakupljanja informacija građana o njihovim potrebama, mišljenjima i prioritetima.
- Zainteresovanost građana za uključivanje u svim aktivnostima koje preuzima vlast.
- Konstantan transfer informacija od građana ka vlastima.

Građansko učešće je kombinacija - informacija, komunikacije i uključivanja u odnose uspostavljene između vlasti i građana. Aktivnosti vlasti su razvijene i održive sve dok prate potrebe i želje građana, koliko god je to moguće.

Koji su drugi načini za građane da učestvuju?

- Informisanjem o problemima i izabranim predstavnicima kroz medije
- Pisanjem o problemima i izabranim predstavnicima u medijima
- Raspravljajući o problemima u formalnim ili neformalnim okvirima
- Radeći u zajednici na podršci za određeno opšte dobro ili u protestu protiv vladinih odluka, možda volontirajući u NVO u čiju dobrobit vjeruje.
- Formirajući ili pridružujući se:
 - aktivnim grupama u zajednici
 - grupama za mlade
 - profesionalnim organizacijama
 - ženskim grupama
 - biznis grupama
 - političkim partijama
 - vjerskim grupama/organizacijama
- Posjećujući sastanke zajednice ili političke sastanke
- Glasanjem na izborima
- Kampanjama za one koji se takmiče za funkciju
- Plaćanjem poreza
- Prikupljanjem podrške za slučajeve od opšteg interesa, možda putem peticije
- Koristeći legalne puteve u traženju pravde
- Angažovanjem u mirnim protestima kao što su demonstracije, štrajkovi i bojkoti

AKTIVNO GRAĐANSTVO I LOKALNA UPRAVA

Može se reći da su funkcije organizacija građana koje su naglašene u prethodnom tekstu upravo zadaci lokalne uprave. Prema ovoj viziji, gradonačelnik ili lokalna uprava, a ne građani, treba da štite njihova prava i da se staraju o opštem dobru. Iz ove perspektive, od građana se očekuje da saopšte svoje potrebe i zahtjeve lokalnoj upravi, koja je obavezna da pruži odgovarajuće odgovore.

Međutim, lokalna uprava često nema adekvatna ovlašćenja, informacije, ili resurse da ispuni potrebe ljudi. Ipak u većini slučajeva u praksi, administracije su upravo te koje ne poštuju prava građana.

Shodno tome, kako bi bila ispunjena njihova očekivanja i riješeni njihovi legitimni zahtjevi, **građani ne mogu da se ograniče na postavljanje pitanja, već treba da doprinesu i nalaženju rješenja.**

Na nivou lokalne vlasti, ideja građanskog učešća u vlasti ima duboko značenje. To je zbog toga što ljudi žive u gradovima, zajednicama (grad, naselje, ulica, selo, i slično) i upravo tu:

--> odluke vlasti imaju najviše uticaja na ljude, a

--> građansko učešće se najlakše postiže.

Naravno, građani bi takođe trebali razumjeti svoje odgovornosti u procesu demokratske vlasti. U lokalnoj zajednici, gdje su građani i vlast aktivno uključeni u proces građanskog učešća, lokalna vlast će biti spremna da:

- pruži iskrene, sveobuhvatne i jasne informacije;
- omogući građanima mogućnost da izraze svoja mišljenja i utiču na odluke na fer i otvoren način;
- ohrabri građane da iskoriste prednost ovih mogućnosti;
- založi se i objasni način na koji su odluke donešene, obezbjeđujući sve argumente koji potkrepljuju ove odluke.

U isto vrijeme, građani će:

- razumjeti prava i obaveze koje su im postavljene, kako bi uzeli učešća u lokalnom donošenju odluka, jer ove odluke mogu uticati na njihove živote, direktno ili indirektno;
- biti spremni raditi iskreno i konstruktivno kako bi podržali predstavnike lokalne vlasti u rješavanju otvorenih pitanja.

Potreba za saradnjom između građana i vlasti obuhvata novi pristup „**upravljanju**“. **Sa stanovišta inkluzivnijeg pristupa upravljanju, priznajemo da, lokalne uprave ne mogu više same da upravljaju problemima sa kojima se suočavaju. Ova pitanja mogu da riješe samo pozivanjem svih javnih, privatnih i društvenih subjekata (uključujući i građane) koji su uključeni u problem da preuzmu svoj dio odgovornosti. Kako bi upravljali zajednicom, onda nam treba „sa-upravljanje“, u okviru koga građani nisu više samo korisnici javne politike, već su djelimično odgovorni i za planiranje politike, njeno sprovođenje u djelo, i ocjenjivanje.**

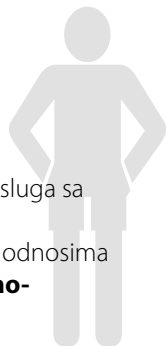
U ovom upravljačkom okviru, aktivni građani mogu konstruktivno da doprinesu dijalogu sa lokalnom upravom.

Odnos između građana i lokalne uprave ima poseban značaj: ne samo zato što su organi lokalne uprave bliži građanima, već i zato što su direktno i konkretno odgovorni za upravljanje onim problemima koji ljude najviše brinu.

Ova saradnja može poprimiti različite oblike:

- davanje informacija
- podrška građanskim inicijativama
- partnerski aranžmani
- sklapanje ugovora o sprovođenju javnih programa ili pružanju usluga sa organizacijama građana

Koji god oblik da poprimi, od ključne je važnosti da se u aktivnim odnosima između građana i javne uprave omogućavaju **autonomija i ravnopravnost**.

✚ Novi pristup upravljanju je u stvari izazov za lokalnu upravu. On zaista prevazilazi tradicionalni princip slobode udruživanja, gdje država mora da garantuje građanima mogućnost udruživanja i organizovanja za privatne svrhe.

Zaista, on se oslanja na samoorganizaciju građana za svrhe promovisanja opšteg interesa, što se tradicionalno smatralo isključivim monopolom vlasti.

AKTIVNO GRAĐANSTVO I POLITIKA

Izuzetno vruća tema je odnos između aktivnog građanstva i politike, uključujući partije, izbore ili skupštine.

Aktivni građani često se osjećaju zavisnim ili misle da su njihove moći i sposobnosti manje od onih koje imaju zvanični politički akteri. Ovo dovodi do čudnog ponašanja, kao što je pokušavanje da se zbliži sa/ili pokrene razumijevanje kod odbornika ili funkcionera koji je na vlasti, ili zanošenje idejom nadmetanja na izborima kao alternativa postojećim političkim partijama. Takođe može biti pokušaja da se izbjegne svaki kontakt sa politikom kao rezultat straha od „prljanja ruku“, ili razmišljanja „pa ... oni i onako odlučuju o svemu“.

Šta se može reći o ovoj složenoj temi?

Aktivno građanstvo podrazumjeva i određeno političko iskustvo, jer se odnosi na upravljanje društvom i intervenisanje u konfliktima koji su svojstveni ovom procesu. Međutim, ovo se u potpunosti razlikuje od partija i koalicija koje se nadmeću na izborima i koje čine izabrane skupštine.

Zašto?

- > Jer se partije bave upravljanjem državnom, a aktivno građanstvo doprinosi upravljanju društvom pri čemu ostaje njegov dio.
- > Jer ne postoji podudarnost između organizacija aktivnih građana i političkih partija, čak i ako su određene organizacije povezane sa određenim partijama.
- > Jer se konsenzus i podrška dobijeni u svojstvu aktivnog građanina ne pretvaraju u glasove, odnosno sposobnost da se utiče na izbornu tijelo. Svakog ko je u zabludi da to čini (na primjer, različite "partije potrošača"/"korisničke grupe") činjenice bi uvijek opovrgle.

Mora se naglasiti da su za funkcionalnu demokratiju potrebne i partije i građanske organizacije. Stoga, nije u stvari istina, kako to političari često kažu, da "građanske organizacije postoje jer stvari ne funkcionišu; zato moramo da radimo tako dobro, kako više ne bi bilo potrebe za tim organizacijama."

Takođe je od ključnog značaja, da političke partije i aktivni građani, kao i svi drugi akteri, pronađu način da zajednički djeluju i međusobno saraduju, bez obzira na njihove razlike i moguće konflikte. **Nijedan razlog, ipak, ne može poslužiti kao izgovor za aktivne građane da ne preuzmu svoje sopstvene odgovornosti u pogledu reforme i unaprjeđenja demokratije.**

Ova reforma, u stvari, tiče se građana, bez obzira da li su oni birači ili „izabranici“, i stoga se ne može smatrati da ne spada u interese aktivnog građanstva.

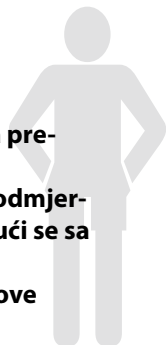
Građanin kao stub civilnog društva

S obzirom da je građansko učešće nova ideja za mnoge ljude, i predstavnici vlasti i građani bi trebali biti inicijatori ovog procesa. Zato je potrebno veće zalaganje lokalnih lidera za građansko učešće, počevši od gradonačelnika i njegovih najbližih saradnika. **Gradonačelnik i njegovi saradnici bi trebali jasno, iskreno i što češće u javnosti izražavati svoje zalaganje za građansko učešće.**

U planiranju građanskog učešća, korisno je da vlasti misle o građanima kao o mušterijama u poslu. Ideja je da dokle god građani plaćaju takse i doprinose, trebali bi biti u mogućnosti "kupiti" one usluge koje trebaju i žele. Ako je vlast plaćena iz ovih taksi i doprinosa, trebala bi težiti da se obezbijedi najbolji i najkorisniji kvalitet usluga.

U vlasti orijentisanoj ka građanima (klijentima), treba da prevladavaju sledeća načela:

- G**
- je najvažnija individua za civilnog službenika.
- R**
- ne zavisi od vlasti – vlast zavisi od njega.
- A**
- ne ometa rad vlasti - on je sama svrha rada i postojanja vlasti.
- Đ**
- nije van aktivnosti vlasti.
- A**
- on je dio te aktivnosti.
- N**
- nije prazna statistička figura.
- I**
- on je ljudsko biće, sa osjećanjima i emocijama, sa predrasudama i preferencama.
- N**
- nije neko protiv koga bi se vlast trebala boriti ili odmjeravati snage s njim. Niko nikada nije pobijedio bijući se sa klijentom.
- I**
- iznosi svoje želje javno. Misija vlasti je da tretira ove želje na obostrano koristan način.
- N**

Građanin ima i odgovornosti

Građansko učešće nije samo odgovornost predstavnika vlasti. Građani takođe imaju odgovornosti.

Građanske dužnosti su sljedeće:

- Da razumije šta vlast radi i koja joj je svrha.
- Da bude spreman dati svoj doprinos kada vlast planira da uradi nešto što bi moglo uticati na njihove interese.
- Da pristupi predstavnicima vlasti sa pozitivnim stavom.
- Da pokaže interes u razumijevanju problema i objektivno procijeni šta vlast može da uradi
- Da izrazi svoje ideje i mišljenja jasno i u potpunosti.

Nakon što dobiju povjerenje od građana, odgovorni službenici vlasti imaju obavezu da saslušaju ono što građani kažu i uzmu u obzir njihove ideje.

Ideja koja dolazi od građana može biti prihvaćena ili odbačena i predstavnici vlasti bi trebali objasniti zašto neka ideja ne može biti ostavljena u praksi. U slučaju da predstavnici vlasti ne informišu građane o razlozima neprihvatanja njihovih ideja, građani mogu i trebali bi tražiti objašnjenje za takve njihove odluke. Sugestija, predlog ili žalba od građana može biti prihvaćena ili odbačena, ali ne bi trebala biti ignorisana.

Šta donosi građansko učešće?

U onoj zajednici gdje je građansko učešće u procesu vlasti uzeto za ozbiljno, ono ima specifične koristi, i za lokalnu vlast i za građane.

Građansko učešće:

- Uspostavlja i izgrađuje povjerenje između lokalne vlasti i građana.
- Pomaže lokalnoj vlasti da postane i ostane transparentna u procesu vladavine.
- Dozvoljava svakom građaninu da ima pristup informacijama veza nim za određena pitanja.
- Omogućava lokalnoj vlasti da identifikuje potrebe zajednice brže i sa većom satisfakcijom za građane.
- Ohrabruje debate oči u oči, tako da građani mogu direktno čuti različite stavove.
- Usmerava zajednicu ka odgovornim i politički podržanim odlukama.
- Vodi zajednicu ka konsenzusu, prevazilazeći konflikte.
- Pomaže lokalnoj vlasti da riješi građanske potrebe prije njihovih posebnih interesa.

Nekada lokalna vlast mora dijeliti i loše vijesti sa građanima, na primjer: deficiiti budžeta, projekti u zakašnjenju ili čak i greške koje su učinjene. Građani imaju pravo da budu informisani o planovima i projektima od njihovog početka do završetka. Ako je projekat teži ili košta više nego što je predočen, oni imaju pravo znati to. Na dugoročnom planu, iskrenost gradi povjerenje, iako stvara poteškoće na kratkoročnom planu.

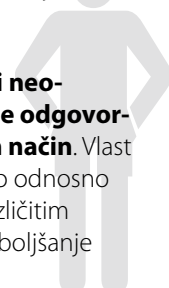
Kako podsticati građansko učešće?

Smisao ideje građanskog učešća je dvostrana komunikacija:

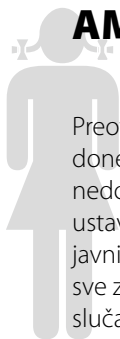
- **od vlasti ka građanima**
- **od građana ka vlastima.**

Dvostrana komunikacija znači da građani mogu otkriti prednosti u predstavljanim mogućnostima, saznati šta se događa u njihovoj zajednici i u lokalnoj vlasti i dijeliti svoja razmišljanja sa vlastima. Oni bi trebali aktivno tražiti nove načine komunikacije sa vlastima. Ovo nije lako uraditi u svakoj situaciji, čak i u naprednim demokratijama.

Javne, edukativne i kampanje podizanja svijesti mogu biti neophodne da pomognu građanima da razumiju važnost svoje odgovornosti da djeluju ka predstavnicima vlasti na konstruktivan način. Vlast i NVO-i mogu i trebali bi upravljati taj proces, ako je to zahtjevano odnosno neophodno. Organizovanje javnih sastanaka ili fokus grupa sa različitim kategorijama građana, neki su od načina koji mogu uticati na poboljšanje komunikacije između vlasti i građana.

AMBIJENT AKTIVNOG GRAĐANSTVA

Preovlađujuću kulturu u Crnoj Gori u smislu građanskog aktivizma donedavno je karakterisala pasivnost građana, koji nisu reagovali protiv nedostatka, neadekvatnih ili nekvalitetnih javnih usluga; zloupotrebe ustavnih ili zakonskih prava; i ograničenog učešća u izradi i sprovođenju javnih politika. Državni organi, u većini slučajeva, nisu konsultovali sve zainteresovane strane u društvu, niti su ih uključivali. U mnogim slučajevima, lokalne NVO i međunarodna zajednica, preko svojih programa i projekata u Crnoj Gori, podstakle su državne organe da uključe građane u izradu politika. Iako većina građana u Crnoj Gori još uvijek posmatra funkcionere na vlasti kao moćne ljude sa kojima je teško izaći na kraj, mnogi počinju da uviđaju da državni funkcioneri nisu vlasnici svojih javnih funkcija, već pojedinci koji se plaćaju iz javnih prihoda za pružanje usluga građanima.

Kao rezultat toga, i daljeg angažovanja NVO-a na edukativnom planu, najveća je vjerovatnoća da će građani aktivnije djelovati kada su njihovi neposredni interesi ugroženi.

U mnogim slučajevima, građani djeluju kada se pokrenu pitanja i problemi koji se tiču cjelokupne zajednice. Ipak najčešći su slučajevi koji imaju lokalni karakter i tiču se ponekad javnog interesa uže zajednice. Za ilustraciju, navodimo neke primjere građanskog aktivizma na teritoriji opštine Ulcinj u zadnjih nekoliko godina: *Inicijativa grupe građana povodom prodaje ulcinjskih hotela - prikupljenih oko 2000 potpisa nije dalo rezultata; inicijativa za liniju razgraničenja zone morskog dobra u skladu sa Zakonom; inicijativa / protest / za vraćanje Maslinade; inicijativa lokalnih NVO-a za oslobađanje trotoara ,....*

Mediji, u određenom broju slučajeva, igraju aktivnu ulogu u izražavanju zabrinutosti i problema različitih zajednica. Mediji su bili ti koji su objavili javno probleme sa kojim se suočavaju male zajednice kada im je bilo teško da dobiju pristup javnom mnjenju.

Žene pokazuju nizak stepen učešća u političkom životu, ali se situacija postepeno poboljšava kao rezultat napora organizacija građanskog društva.

Lokalni razvoj, kao nova vizija razvoja države, najvažniji je izazov u tranziciji Crne Gore. Više nadležnosti treba da se prenese na lokalne vlasti, koje će postati najvažniji partneri u naporima zajednica da se razviju, žive bolji život i ostvare svoja prava.

Loša infrastruktura i komunalne usluge podstiču stalno nezadovoljstvo kod velike većine stanovništva. Kao posledica toga, ono što je nekad bila veoma slaba reakcija zajednica koje dobijaju veoma loše osnovne javne usluge sada se povećava, i građani nalaze načine da izraze svoje nezadovoljstvo i da zahtijevaju bolje uslove za život.

Član 109 novog Zakona o lokalnoj samoupravi, koji je usvojen 2003 godine, predviđa da lokalna uprava treba da pribavi mišljenje javnosti o pitanjima koja se tiču cjelokupne opštine kao i da je uključi u proces izrade politika i budžetiranja.

